

Nele Parrest
Õiguskantsleri Kantselei
info@oiguskantsler.ee

Teie 26.02.2015

nr 6-1/150150/1500879

Meie 20.04.2015

nr 10-2/1757

Vastus Õiguskantsleri Kantselei teabe küsimisele TsMS § 314¹ kohta

Austatud õiguskantsler

Õiguskantsler soovib justiitsministrilt selgitusi tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 314¹ kehtestamise tagamaade kohta. Õiguskantsleri poole on pöördunud advokaat seoses TsMS § 314¹ rakendamisega kaasnevate ohtudega õigusele saada kohtult õiguskaitset ning kindlustada poolte tegelik võrdsus võistlevas kohtumenetluses. Justiitsminister esitab vastavalt õiguskantsleri palvele käesolevaga oma selgitused.

I Asjakohane regulatsioon

Alates 01.01.2015 kehtivas TsMS §-s 314¹ on sätestatud järgmist:

„§ 314¹. Menetlusdokumendi kättetoimetamine saatmisega

(1) Kui menetlusdokument on saajale samas kohtumenetluses kätte toimetatud, võib saata menetlusdokumendi või teabe selle kättesaadavaks tegemise kohta sama aadressi või sidevahendi andmeid kasutades ning menetlusdokument loetakse saatmisest kolme tööpäeva möödumisel saajale kättetoimetatuks.

(2) Kui menetlusdokumendi saaja on avaldanud samas kohtumenetluses kohtule enda või oma esindaja aadressi või sidevahendi andmed, võib saata menetlusdokumendi või teabe selle kättesaadavaks tegemise kohta sama aadressi või sidevahendi andmeid kasutades ning menetlusdokument loetakse saatmisest kolme tööpäeva möödumisel saajale kättetoimetatuks.

(3) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud korras võib kohus menetlusdokumente kätte toimetada nende saatmisega ka:

- 1) teises käimasolevas kohtumenetluses kohtule teadaolevat menetlusosalise aadressi või muu sidevahendi andmeid kasutades;
- 2) hagimenetlusele eelnenud maksekäsu kiirmenetluses kohtule teadaolevat menetlusosalise aadressi või muu sidevahendi andmeid kasutades.

(4) Kui menetlusdokument toimetatakse välisriigis kätte postiteenuse osutaja vahendusel saatmisega, loetakse menetlusdokument kättetoimetatuks 30 päeva möödumisel selle saatmisest arvates.

(5) Käesolevas paragrahvis sätestatud korras menetlusdokumendi kättetoimetamise kohta märgitakse toimikusse, kuhu ja millal on dokument või teave selle kättesaadavaks tegemise kohta saadetud, juhul kui saatmist ei registreerita automaatselt selleks loodud infosüsteemis.“

II Justiitsministri seisukoht

Eelnõu, millega TsMS § 314¹ tsiviilkohtumenetluse seadustikku lisati ([545 SE](#)), töötas välja Justiitsministeerium. Nagu õiguskantsler oma kirjas märkis, selgitati eelnõu seletuskirjas, et paragrahvi 314¹ lisamisega taastatakse enne 01.01.2013. a kehtinud saatmisega kättetoimetamise võimalus mõnevõrra täpsustatud regulatsiooniga. Enne 01.01.2013. a oli sarnane võimalus reguleeritud TsMS § 314 lõikes 8 ning nagu seletuskirjas märgiti, jäi see seadustikust ekslikult välja 01.01.2013. a jõustunud muudatustega. 01.01.2009. a-31.12.2012. a redaktsioonis kehtinud TsMS § 314 lg-s 8 oli sätestatud järgmist:

„Kui kohus on saanud samas menetluses või hiljuti muus menetluses isikule Eesti aadressil menetlusdokumente kätte toimetada ja ei ole andmeid aadressi muutumise kohta, võib menetlusdokumendi toimetada isikule kätte lihtkirjaga ka tema nõusolekuta, postitades lihtkirja sellel aadressil ja märkides toimikusse postitamise andmed. Sel juhul loetakse menetlusdokument kätte toimetatuks kolme tööpäeva möödumisel postitamisest, kui kohus ei määra kättetoimetatuks lugemiseks pikemat tähtaega.“¹

01.01.2009. a jõustunud tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskirjas selgitati sätte lisamist järgmiselt: „Lõikes 8 on lisatud uus lihtsam kättetoimetamisviis lihtkirjaga - seda juhul, kui kohus on isikule hiljuti mingi sama või muu kohtuasjaga seotud dokumendi kätte toimetanud“ ([194 SE](#)).

Kehtiva TsMS § 314¹ eesmärgiks on tagada kohtumenetluse läbiviimise efektiivsus ja takistada dokumentide vastuvõtmisest kõrvale hoiduvate menetlusosaliste poolt kohtumenetluse venitamise võimalust olukorras, kus menetlusdokument on samas või teises käimasolevas kohtumenetluses isikule teatud aadressile või sidevahendi andmeid kasutades edukalt kätte toimetatud ja kohut ei ole teavitatud aadressi või sidevahendite muutumisest või muudest menetlusdokumendi tegeliku kättesaamise takistustest. Samuti on TsMS § 314¹ kohaselt kättetoimetamine võimalik aadressil, mille menetlusosaline on kohtule ise avaldanud (§ 314¹ lõiked 1-3).

Kehtiv säte viidi sisse eelnõuga, millega muudeti menetluskulude kindlaksmääramise korda. Seetõttu selgitame ka sätte kehtestamise tagamaid seonduvalt menetlusdokumentide kättetoimetamisega menetluskulude kindlaksmääramise menetluses. Enne 01.01.2015. a määrati menetluskulud kindlaks reeglina pärast põhimenetluse lõppu toimunud eraldi hagita menetluses. Kuigi menetlusosalistele oli selge, et peetud põhiasja kohtuvaidlusega kaasnesid kulud ja kulude

¹ Menetlusdokumendi kättetoimetamist lihtkirjana, faksi teel või elektrooniliselt reguleerinud TsMS § 314 01.01.2009-31.12.2012 redaktsioonis kehtinud teised asjakohased lõiked:

(1) Menetlusdokumendi võib kätte toimetada lihtkirjana või faksi teel, kui kirjale või faksile on lisatud teatis kinnituse viivitamatu tagastamise kohustuse kohta ning märgitud saatja ja saaja nimi ja aadress ning dokumendi edastanud kohtuametniku nimi.

(2) Menetlusdokumendi võib kätte toimetada elektrooniliselt. Elektroonilisel kättetoimetamisel edastatakse dokument või teatatakse dokumendi olemasolust menetlusosalise üldisele või kohtule teatavaks tehtud elektronposti aadressile või infosüsteemi vahendusel. Kohtule edastatud või kohtu koostatud elektroonilised dokumendid toimetatakse menetlusosalisele kätte elektrooniliselt, välja arvatud juhul, kui elektrooniline edastamine ei ole eeldatavasti võimalik või kui menetlusosaline ei saa eeldatavasti elektroonilise dokumendi sisuga tutvuda või seda välja trükkida. Advokaadile, notarile, kohtutäiturile, pankrotihaldurile ja riigi- või kohaliku omavalitsuse asutusele võib menetlusdokumendi muul viisil kui elektrooniliselt kätte toimetada üksnes mõjuval põhjusel.

[...]

(5) Dokument loetakse lihtkirjana, faksi teel või elektrooniliselt kätte toimetatuks, kui saaja saadab kohtule dokumendi kättesaamise kohta kinnituse omal valikul kirjana, faksi teel või elektrooniliselt või avab dokumendi faili e-toimiku süsteemis, mille korral registreerib e-toimiku süsteem kättetoimetamise kinnituse automaatselt. Kinnituses tuleb märkida dokumendi kättesaamise kuupäev ja kinnituse peab olema allkirjastanud saaja või tema esindaja. Elektrooniline kinnitus peab olema varustatud saatja digitaalallkirjaga või edastatud muul sellesarnasel turvalisel viisil, mis võimaldab tuvastada saatja ja saatmise aja, välja arvatud juhul, kui kohus on juba sama kohtuasja käigus sellel elektronposti aadressil dokumente edastanud või kui menetlusosaline on ise avaldanud kohtule oma elektronposti aadressi.

(6) Kui menetlusdokument toimetatakse kätte lihtkirjana, faksi teel või elektrooniliselt, peab saaja käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud kinnituse saatma kohtule viivitamata. Seda kohustust rikkunud menetlusosalist või tema esindajat võib kohus trahvida.

(7) Saaja nõusolekul võib kohus menetlusdokumendi talle kätte toimetada ka kirja edastamisega saaja aadressil käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud kinnitust saamata. Saaja nõusolekul võib menetlusdokumendi talle kätte toimetada elektrooniliselt või faksiga ka automaatse kättesaamis- või saatmiskinnitusega.

[...]

kandmine toimub põhiasja lõpplahendis märgitud kulude jaotuse alusel kulude kindlaksmääramise menetluses, ei olnud kulude kandmiseks kohustatud menetlusosalisel huvi kulude kindlaksmääramise menetlust alustavaid dokumente kätte saada. See põhjustas menetluse venimist – keskmine menetluskulude kindlaksmääramise menetlust alustava dokumendi kättetoimetamise aeg oli nt 2012. a jõustunud menetluskulude kindlaksmääramise asjades 175 päeva.² Kulude hüvitamiseks õigustatud menetlusosaline sai lahendi väga pika ajalise viivitusega – keskmine aeg avalduse esitamisest kuni kulude kindlaksmääramise lahendi tegemiseni oli 2012. a jõustunud menetluskulude kindlaksmääramise asjades koguni 308,9 päeva.³

Kehtiv TsMS § 314¹ regulatsioon kehtestati 01.01.2009. a-01.01.2013. a kehtinud TsMS § 314 lõike 8 regulatsioonist mõnevõrra erinevana – lisati võimalus kasutada saatmisega kättetoimetamist ka sidevahendi andmeid kasutades menetluskulude saatmise korral. Menetlusosalistele on loodud võimalus kasutada avalikku e-toimikut, mis peaks olema esimene suhtlusvahend kohtu ja menetlusosalise vahel. Menetluskulude vastuvõtmine on muudetud menetlusosalise jaoks lihtsaks ja kiireks (TsMS § 311¹). Lisaks kasutavad menetlusosalised ja kohtud võimalusi edastada dokumente e-postiga. Võrreldes 2012. aastaga on elektroonilise suhtluse osakaal kasvanud märkimisväärselt, mistõttu on põhjendatud saatmisega kättetoimetamise laiendamine ka sidevahendi abil kättetoimetamisele.

Kui varasema saatmisega kättetoimetamise regulatsiooni kohaselt võis menetluskulude lihtkirjaga saatmisega menetlusosalise nõusolekuta kätte toimetada ka aadressile, mille kohus sai hiljuti muus menetluses, kui kohtul ei olnud andmeid aadressi muutumise kohta, siis kehtiv regulatsioon võimaldab sarnast kättetoimetamist üksnes aadressile või sidevahendi andmeid kasutades, kuhu menetluskulud on edukalt kätte toimetatud samas või muus käimasolevas kohtumenetluses. Kuivõrd menetlusosalistel ei ole kohtu ees kohustust ajakohastada oma kontaktandmeid ajal, mil tema osalemisega kohtumenetlusi ei toimu, peaks kehtiv regulatsioon tagama menetlusosaliste õigusi varasema regulatsiooniga võrreldes paremini.

Meie hinnangul ei sea TsMS § 314¹ rakendamine ohtu õigust saada kohtult õiguskaitsel ning ei põhjusta ebavõrdsust kohtumenetluses. Võimalik probleem ei seisne õigusnormide põhiseadusele vastavuses, vaid selles, kuidas neid võidakse kohtupraktikas rakendada (s.o milliste eelduste olemasolul ja millisele isikule on võimalik saatmisega kättetoimetamist kasutada).

Menetlusosalisel on kohustus teavitada kohtu oma aadressi või sidevahendi andmete muutmisest menetluse vältel (TsMS § 200 lg 4). Kui menetlusosaline on samal aadressil menetluskulude saatmisega kättetoimetamise puhul tegemist ebaproportsionaalse põhiõiguste riivega. Menetluskulude vastuvõtmisega viivitamine aeglustab kohtumenetlust ning riivab teiste menetlusosaliste õigust saada kohtult kaitsel mõistliku aja jooksul.

Õiguskantsler kirjeldas kuni 31.12.2012. a kehtinud regulatsiooni kohaldamise kohtupraktikat ja jõudis selle pinnalt järeldusele, et kohtud kasutasid kuni 31.12.2012. a kehtinud TsMS § 314 lg 8 võimalust mitte esimese, vaid pigem viimase abinõuna. Õiguskantsler märkis, et toetab sellist TsMS § 314 lg-s 8 sisaldunud sätte kohaldamist. Märgime, et ka kuni 31.12.2012. a kehtinud TsMS § 314 lg-s 8 ei olnud sõnaselgelt sätestatud, et saatmisega kättetoimetamist ei peaks kohus kohaldama esimese võimalusena, vaid seda tuleks menetlusosalise menetlusõiguste tagamiseks kohaldada vajadusel pigem viimase võimalusena.

Meie hinnangul tuleb TsMS § 314¹ puhul lähtuda normi kehtestamise eesmärgist. 545 SE seletuskirja kohaselt sooviti TsMS § 314¹ kehtestamisega eelkõige taastada varasemat olukorda, kui saatmisega kättetoimetamine oli võimalik. Märgime, et kuigi erinevalt kuni 31.12.2012. a kehtinud TsMS § 314 lg-st 8 kohaldub kehtiv saatmisega kättetoimetamise regulatsioon ka sidevahendi andmeid kasutades kättetoimetamisele ja kehtiv säte ei näe ette kohtu poolt pikema tähtaja määramise võimalust, ei olnud TsMS § 314¹ lisamise eesmärgiks muuta senist saatmisega

² 545 SE SK lisa. Menetluskulude kindlaksmääramise analüüs, lk 3.

³ Samas.

kättetoimetamise praktikat. Arvestades saatmisega kättetoimetamise võimaluse taaskehtestamise eesmärki, on meie hinnangul kohtu poolt TsMS § 314¹ kohaldamise kaalumise suunis on samasugune, kui oli TsMS § 314 lg 8 kohaldamisel. Kättetoimetamise võimalus saatmisega on eelkõige mõeldud selliste juhtude jaoks, kui üks osapooltest hoidub pahauskselt menetlusdokumentide vastuvõtmisest või kui menetlusosaline on nõus, et selliselt võib menetlusdokumente kätte toimetada, kiirendamaks oluliselt kohtumenetlust.

TsMS § 314¹ kohaldajaks on kohus. Ei ole põhjust avaldada usaldamatust kohtute võime suhtes õiglaselt ja erapooletult tuvastada olukordi, kus menetlusosaline ei kasuta oma menetlusõigusi heauskselt, nagu seda kohustab seadus. Liiatigi on menetlusosalisele alati tagatud võimalus vaidlustada kohtu valitud kättetoimetamisviisi kõrgema astme kohtusse edasikaebuse esitamise käigus. Samuti ei saa eeldada, et kohus ise kohaldaks saatmisega kättetoimetamise regulatsiooni pahatahtlikult menetlusosalise menetlusõigusi mitte tagaval viisil. Regulatsiooni kehtestamise eesmärki arvestades ei ole põhjust asuda ka seisukohale, et kohus asuks regulatsiooni kohaldama varasemast regulatsioonist erinevalt, st mitte esimese, vaid pigem viimase abinõuna. Mitme tõlgendamisvõimaluse korral tuleb normi tõlgendada põhiseaduspäraselt. Kui võimalikud on erinevad tõlgendusvariandid, siis tuleb eelistada sellist tõlgendust, mis on põhiseadusega kooskõlas ehk tagab erinevate põhiseaduslike väärtuste kõige suurema kaitse (Riigikohtu 22. veebruari 2005. a otsus üldkogu asjas nr [3-2-1-73-04](#), punkt 36).

Märgime, et advokaatide jt professionaalsete menetlusosaliste (nt pankrotihaldurid, täiturid, notarid, muud ametnikud) puhul pole põhjust eeldada, et nad hoiavad kohtu saadetud dokumentide vastuvõtmisest kõrvale, mistõttu nendele dokumentide kättetoimetamine saatmisega on seaduse mõtet arvestades küsitav. Menetlusseadustiku üldise loogika kohaselt tuleb neile dokumendid kätte toimetada infosüsteemi, st AET-i vahendusel, mille puhul TsMS § 314¹ kohast saatmisega kättetoimetamist ei toimu.

Kuigi saatmisega kättetoimetamine ei peaks advokaate tingimata puudutama, rõhutaksime siiski õiguskantsleri poolt välja toodud viidet 545 SE märkuste tabelile, kus juhtisime tähelepanu advokaadi hoolsuskohustusele ja märkisime, et advokaadibürool tuleb professionaalse õigusteenuse pakujana töö korraldada selliselt, et klientide huvid ei saaks töökorralduslike probleemide tõttu kahjustatud. Riigikohus on rõhutanud, et professionaalset õigusteenust osutaval advokaadibürool tuleb riskidega arvestada ja advokaadibüroo peab olema valmis riskide maandamata jätmisel kliendile tekitatud kahju hüvitama (nt RK 3-2-1-40-11 p 17). Kui lepinguline esindaja töötab advokaadibüroos, milles töötab rohkem kui üks advokaat, ei ole lepingulise esindaja puhkus üldjuhul alus nt möödalastud menetlustähtaja ennistamisele (RK nr 3-2-1-135-08 p 11). Advokaadil on võimalik kohtule teatada korralisest puhkusest ja sellest, millisele aadressile advokaadi puhkuse ajal dokumendid toimetada. Kohtul on võimalik kättetoimetamise korraldamisel esindaja poolt teavitatuga arvestada.

Märgime, et TsMS § 306 lg 1 sätestab üldnormina, et menetlusdokumendi kättetoimetamine on dokumendi üleandmine saajale selliselt, et saajal oleks võimalik dokumendiga oma õiguse teostamiseks ja kaitseks õigeaegselt tutvuda. TsMS § 307 lg 3 kohaselt loetakse juhul, kui kättetoimetamist ei ole võimalik dokumenteerida, dokument kättetoimetatuks selle tegelikust kättesaamisest. TsMS § 307 lg 3 eesmärk on menetlusdokumendi saaja menetlusõiguste tagamine, võimaldades vältida ebaõiglust olukordades, kus kättetoimetamise dokumenteerimine ei ole võimalik. Meie hinnangul juhul, kui elektroonilises postkastis kasutatakse kontorist väljas oleku abimeest, ei peaks kohus lugema automaatselt dokumendi TsMS § 314¹ kohaselt kättetoimetatuks, sest kuigi erinormi grammatiline tõlgendus seda võimaldaks, ei lähtuks selline tõlgendus TsMS kättetoimetamise regulatsiooni ega ka TsMS § 314¹ eesmärgist, regulatsiooni ajaloolisest ega teleoloogilisest tõlgendusest.

Advokatuuri ettepanekud ei vaja tingimata TsMS § 314¹ muutmist. Õiguskantsleri kirja lk 6 viimases lõigus toodud advokatuuri ettepanekuid a) kohaldada saatmisega kättetoimetamist nende suhtes, kes väldivad dokumendi vastuvõtmist, b) kasutada nende suhtes vajadusel sanktsiooni ja c) arvestada elektronposti teavitust kontorist väljas oleku kohta, on kohtutel võimalik rakendada ka praeguse regulatsiooni puhul, võttes arvesse, et saatmisega kättetoimetamise kohaldamise praktikat

ei olnud TsMS § 314¹ loomisel plaanis muuta, samuti nt TsMS § 311¹ viimast lauset. Ettepaneku d) näol, mille kohaselt saadetakse saajale hoiatus selle kohta, et menetlusdokumendi x nädala jooksul vastu võtmata jätmise korral loetakse see konkreetseks kuupäevaks kättetoimetatuks, oleks tegemist sarnaselt varasema TsMS § 314 lg-ga 8 ja kehtiva §-ga 314¹ fiktiivse kättetoimetamise sättega, kuid esmasel hinnangul ei ole selline lahendus piisavalt menetlusökonomiline ja selle kohaldamine võib muuta kohtumenetluse põhjendamatult aeglaseks.

Kokkuvõtvalt märgime, et käesoleval ajal me TsMS § 314¹ seonduvat teravat probleemi ei näe, kuid jätkame koostöös Teiega TsMS § 314¹ kohaldamise praktika jälgimist. Probleemide ilmnmisel kaalume regulatsiooni sõnastuse täpsustamist.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Urmas Reinsalu
Minister

Teadmiseks: MTÜ Eesti Kohtunike Ühing

Stella Johanson 620 8240 stella.johanson@just.ee
Margit Lauri 680 3144 margit.lauri@just.ee
Maret Saanküll 680 3125 maret.saankyll@just.ee